

En morgon i Gutulia

Med hästen framför släden har jag färdats hundratals mil - tränat hästen, kört turister och barn och höjdpunkten har alltid varit att köra till Röros marknad i Norge. Det är flera med mig som älskar att utmana sig själv och genomföra den långa resan. Vi rör idag för vår egen skull och för att hedra våra förfäder forkörarna. Om jag har småbarn hemma, har blivit sjuk eller helt enkelt inte har en häst, då står jag över ett år. Den möjligheten hade inte dåtidens forkörare. Han eller hon körde foror för familjens överlevnad. Det var en viktig del av familjens försörjning. Kanske den enda försörjningen.

De vaknade säkert inte alla mornar med en känsla av frihet. Inte som den morgonen som jag upplevde i Gutuliereservatet på gränsen mot Norge, på tur till Röros för några år sedan.

Jag vaknade med en känsla av frihet. Den kom av de många snöflingorna som landade på mitt ansikte och baddade mig mjukt, som det dyraste ansiktsvatten. Jag öppnade sakta ögonen, det var fortfarande mörkt ute, men ett löfte om morgon fanns vid horisonten. Lätt om hjärtat och lycklig lyssnade jag på ljudet runt mig. Rakt framför mig hörde jag Lills pärlande skratt med glada undertoner. Hennes norska språk med skratt i virvlade runt i lägret som lätta fjärlar och lämnade glitter efter sig. Jag hörde även välbekanta stämmor på mitt eget språk, äldalskan. Fornnordiskan rullade runt mellan de två männen som småpratade framför den flammande elden. Kanske de pratade om dansen i Idre härom kvällen eller hur man skulle få trugorna på hästen att sitta riktigt

bra.

Lägret vaknade till liv och fler språk, dialekter och skatt hördes. En idrebo som pratade med en trysling, en äppelbotös som frågade en äldalskulla något. Alla hade något glatt i rösten. Det var en härlig morgon att vakna till. Jag förundrades över hur tjugo personer kunde vakna upp långt ute i skogen, långt från väg och hus, långt från morgondusch och TV - vakna upp som de alltid gjort det på detta sätt - samspelta, glada och ivriga att ge sig iväg på denna dags äventyr. Klart att jag kände mig som hemma.

Jag hade inte rest mig upp än, utan började att gruffa mig ut från mitt näste. Vi låg på granrisbädd och på våra fallar. Över oss hade vi hästtacken, sovsäckar och pälsar. Vi hade en lång dag framför oss genom

Gutuliereservatet och in i Norge och vi ville inte vakna blöta. Det var svårtorkat - helst pälsarna. Nu när jag började röra på mig kände jag av de två milen jag gått föregående dag. Eller pulsat fram snarare. Vi hade startat från Gutusjön, norr om Idre på morgonen och gått genom en stor del av Gutulia i obanad terräng. Eftersom jag och fler med mig föredrog att gå några minuter före hästarna så var det ibland pulsning som gällde. Det gällde att gå så man inte blev svettig för då blev du kall. Man måste också ha rätt skor på sig. Själv hade jag ett par 45:or Lunghagskängor med två par ylesockor på foten och tre sulor i botten. Jag snörade åt dem hårt och sedan var det bara att gå - i sex storlekar för stora skor! Jag har aldrig gått så långt och så bra någon gång.

Skorna var det första jag tänkte på att sätta på mig denna morgon. Fram med svettvarma fötter och ned i skorna. På med vadmalskjolen. Inte riktigt torr nedtill, men det hade jag inte heller räknat med. På med linneblusen ovanpå understället och som avslutning vadmalsvästen. Pälsmössan satt redan på och jag skulle aldrig drömma om att ta av den. Lederna protesterade lite när jag reste mig upp.

– Jag går till Pluring sa jag till min kompanjon, en lika nyvakna Kika.

Hästen Pluring var hungrig på foder, vatten och hö. Vattnet hämtade jag i ån, bäst att vara försiktig med hinken tänkte jag när jag tittade ned i det virvlande svarta vattnet. Det är en bit till Elgå idag.

Vår turchef Sigurd hade sagt att vi skulle komma fram efter lunch så vi kunde vila på eftermiddagen. En kort dag alltså, tänkte jag. Hm, man vet aldrig vad som kan hända. Det är bäst att ta en sak i taget. Den här vägen hade jag ju kämpat mig fram förr - så det där med den lovade eftermiddagsvilan i Elgå blir nog inte av. Efter morgonbestyr, kokning av vatten på en eld av tjärved, noggrann packning på släden och rykning av Pluring och selning var det dags att köra. Jag gick några minuter före hästarna även denna dag. Det är en underbar, obeskrivlig känsla att gå genom ett orört vinterlandskap just när solen tittar fram och på avstånd höra hästarnas klockor.

Idag är jag rik tänkte jag. Mått till hjärta och själ. Och så satte jag den ena 45:an framför den andra tills de kom fram till Elgå sent på eftermiddagen.

Den vägen som vi tog från Idre och genom Gutulia har många forkörare kämpat sig igenom. Självklart gjorde de inte det för nöjes skull som vi idag på 2000-talet. De körde foror till Norge och Röros för sin

överlevnads skull, sin egen och familjens. Det var dyra varor de hade i sin last, många gånger låg hårt slit bakom. Idreborna hade främst med sig skinn av räv, mård, vildren, utter eller lekatt. Även smör och hantverk förekom. Smöret skulle levereras redan före jul när det var färskt och då hände det att på resan tillbaka tog far i gården med sig lutfisk till jul. Lutfisken, som förvarades i kalla uthus och som man knackade loss när man skulle äta middag, räckte hela vintern. Även kvinnor körde foror och en av dem hette Klutsjö-Marit. Hennes resor till Röros gick med en köroxe som dragare.

Det Idreborna hade med sig hem i en släde var mjöl och spannmål eftersom det normalt inte hann mogna i Norra Dalarna under den korta sommaren. Mjölet fick man i 100 kilos säckar. Salt, sill, kaffe, brännvin och tobak fick också plats i foran hem.

De som bodde i de västra delarna av Idre kapellag, som det hette på den tiden drygade ut sin försörjning genom försäljning av träkol till smälthyttorna i Röros. Det var ett hårt jobb att kola en mila och sedan frakta över myrar och sjöar till Röros. Till det användes speciella kolkalkar. Det hände då att kvinnorna körde foror, när männen var upptagna med kolningen.

Långt in på 1800-talet gick människornas

Forkörar'n

*Kylan river i skinn
Stormen viner över fjäll
Nu är det bäst att forköraren har i minnet
Vägen så han kommer hem i kväll*

*Han har åter igen varit
Med skinn och smör över rikets gräns
Han har i många år den vägen farit
Han har mången gång huttrat i sin vargapäls*

*Hästen har kämpat genom väglöst land
Till Röros vackra handelsstad
Där har forkörarn knutit nya band
Sålt och köpt och varit glad*

*Släden är nu full av bytesvaror
Hästen känner dess tunga vikt
Hästen och körarn har mött många faror
Men nu har de äntligen hemmet i sikt*

*Med hästen framför släden
Färdas körarn över sjö och fjäll
Mot hemmet i Idre går den långa färden
Han vet att han kommer hem till familjen ikväll*

Anna Dahlgren

vandringar och handelsresor till och från Idre i östvästlig riktning istället för nedåt Sverige. Mot Älvdalen var det 80 km mörk och tät skog som var svår att ta sig igenom. Idreborna sökte sig in mot Norge eller mot Härjedalen och Hälsingland. Bergsstadens Röros var den viktigaste länken ut i världen för Idreborna. De första emigranterna valde vägen över Röros och Trondheim för att ta båten till Nordamerika. Genom Idre var det också mycket trafik med foror till Röros. Dessa hästforor utgjorde att väsentligt inslag i bygden. De betydde liv och rörelse. Tyvärr var det många som skuldsatte sig på den här tiden, kanske främst till handelsmannen Engzelius. Män, kvinnor och barn fick gå från hus och grund. Det sägs att när Engzelius dog 1893 ägde han 1/5 av all mark i Särna och Idre. Han hade ett orimligt inflytande över människornas liv och öden i dessa trakter. När hans fru slutligen dog 1897 såldes allt och köparen var Bergslaget (i dag Bergvik Skog).

Forkörarnas historia blev aldrig nedskrivnen, men deras berättelser gick från mun till mun, från generation till generation. Forkörarnas söner blev timmerhuggare och en ny kultur fick sin början. Forkörningen tog slut. Idag är det inte många som kommer ihåg sina förfäder forkörarna.

Ovan: en mycket gammal bild från Älvdalen som Carl Ehrner tagit, troligen från 1880-1890-talet. Den är tagen från dåvarande hotellets vindsrum, norrut. Det är troligtvis Leksands-karlar, på väg till Idre och Røros. FOTO: EHF arkiv.

Forkörning förr och nu

FORKÖRNING FÖRR

Handeln mellan Sverige och Norge har varit riklig och forkörarna till Norge var många i gränslandet.

Vanligt var att bönderna själva körde sina egna varor som smör och skinn. Sedan hade handelsbolagen, som Engzelius, trafik med varor. Fororna fungerade som nutidens lastbilschaufförer. Till exempel var dynamit förekommande. Folket i gårdarna ville däremot inte ha dynamit hemma. Så det fick bara älvdalingar köra, de var lugna och stabila och klarade av att sova under en gran istället för att som vid vanliga foror sova över på färdställen. Absolut inte leksingar tyckte Engzelius. De hade kanske ett mer uppsluppet, socialt sinnelag tyckte han.

Røros i Norge var en stor handelsplats det var överfullt på alla värdshus och alla golvtytor som fanns användes. Det kunde vara 2-3 000 tillresande marknadsgäster, de

flesta från den närliggande områdena, men även från Hedemarken, Gudbrandsdalen och Sverige. Rørosmarknaden har en lång tradition bakom sig. Den blev officiellt upprättad 1854 och det bestämdes att den skulle vara näst sista tisdagen i februari och de följande tre dagarna. Folk möttes på marknaden från när och fjärran, inte bara för att köpa och sälja varor utan också för att träffa vänner och bekanta och knyta nya kontakter. Marknaden var höjdpunkten på året.

FORKÖRNING NU

Dalarna Femund Forkörarförening kör idag häst och släde över berg, genom dal, över sjöar och fjäll i våra förfäders spår. Det är vårt sätt att bevara minnet av en kultur som betytt mycket för människorna som bor i gränslandet Sverige/Norge. 1981 tog Jöns Fahlen och Olle Grubb upp den gam-

la traditionen att köra häst och släde till Røros marknad från Klövsjö. Sedan dess har det blivit en tradition och flera av byarna i gränstrakterna har slutit upp. Bl.a. från Dalarna där norrmannen Sigurd Svendsen tog upp traditionen 1997 att köra en bit av Kopparleden och turen gick då från Nybo i Grövelsjön till Røros.

Sedan dess har en förening bildats och de startar på olika ställen varje år. Den längsta turen Dalarna Femund Forkörarförening gjort är från Falun till Røros år 2003. År 2014 startar turen den 14 februari från Lomviksgården i Flötningen till Røros marknad, sedan vänder hästetipagen tillbaka igen till den anrika gården belägen utanför Flötningen. Den 25 februari beräknar de sela av hästarna för den här gången.

Anna Dahlgren

Älvdalens och Särna-Idre Besparingsskogar i samarbete med Projekt W7 presenterar:

SKOGEN SOM RESURS

Att vara skogsägare är en form av företagande. Det går att använda skogen på andra sätt än det traditionella skogsbruket. Med ett företagsekonomiskt och långsiktigt tänk kan ditt skogsägande bli grunden till att förverkliga din affärsidé eller utveckla ditt skogsägande. Älvdalens och Särna-Idre Besparingsskogar i samarbete med projekt W7 bjuder in till en intressant kväll under våren.

Kom och låt dig inspireras av Statsarkitekt Tomas Johnsson som berättar om svensk träbyggnadstradition. Under kvällen kommer även Ulf från Besparingsskogarna och berättar om hur Besparingsskogarna ser på hot och möjligheter i framtiden.

Välkommen

11 mars kl 18.00

Lokalen, Älvdalen

G:a Näsvägen 6

Svensk Träbyggnadstradition

Statsarkitekt Tomas Johnsson

Med rötter i historien och blicken framåt

Vår historia, hot och möjligheter i framtiden. Älvdalens och Särna-Idre Besparingsskogar Förvaltare Ulf Andersson.

Vi bjuder på fika. Kostnadsfritt.

Anmälan senast 7 mars till:
Anna Dahlgren 0251-59 74 85
anna.dahlgren@besparingsskogen.se

Arronderingsförbättring

Lämna in din Ansökan till Lantmäteriet

Älvdalens Besparingsskog kommer under 2014 att beställa lantmäteriförrättningar för delägarfastigheter om de uppfyller Lantmäteriets villkor för arronderingsförbättring. Detta beslutades på jordägarstämman hösten 2013.

Hur går det till?

1. En färdig ansökan lämnas in till Lantmäteriet. Se Lantmäteriets hemsida för mer info och blanketter www.lantmateriet.se. Behöver du hjälp med att upprätta ansökan ringer du lantmäteriets växel tel. 0771-63 63 63, telefondid kl. 9.00-12.00, och bokar tid med förrättningslantmätare Birgitta Runberg, som handlägger dessa ärenden.
2. Lantmäteriet gör en bedömning av ärendet, i samband med att handläggningen påbörjas.
3. Om förrättningen uppfyller villkoren om en arronderingsförbättring, kommer Lantmäteriet att fakturera förrättningskostnaderna till Älvdalens Besparingsskog
4. Ansökan måste vara inlämnad under 2014 till Lantmäteriet.

Frågor och svar från Lantmäteriet::

- Vem kontaktar min rågranne som jag vill göra affärer med? Det gör du som fastighetsägare.
- Vem gör värderingen av aktuell mark och vem betalar? Du väljer själv vem du anlitar för värdering, och det är du/ni som fastighetsägare som betalar värderingen.
- Vad har Lantmäteriet för krav för att det skall bli en arronderingsförbättring? För att det ska anses bli en arronderingsförbättring ska förrättningen innebära att man tar bort gränser eller att områdesindelningen förbättras.
- Kan graderna (jordtalen) följa med fastigheten? Det är fastighetsägaren som bestämmer hur andelar i samfälligheter (jordtalen) ska fördelas. Det finns vissa begränsningar vad gäller att lägga jordtal till mindre lantbruksfastigheter. Det är inte tillåtet att lägga jordtal till bostadsfastigheter.
- Till vilken adress skall jag skicka ansökan? Ansökan skickas till Lantmäteriet, Box 281, 792 25 Mora.
- Ingår det bara skogsmark i en arronderingsförbättring? Älvdalens Besparingsskog har bestämt att arronderingsförbättringarna ska avse lantbruksfastigheter för att man ska betala förrättningskostnaderna. Detta innebär att förrättningar som enbart avser bostadsfastigheter omfattas inte.

Lantmäteriet i Älvdalen har inga fasta öppettider för mottagning längre. **Ring Lantmäteriets växel, tel. 0771-63 63 63 och boka tid för ett besök** på kontoret i Mora eller om det bedöms som möjligt på kontoret i Älvdalen. De som tillfälligt finns på kontoret i Älvdalen är Mats Olén och Lena Wallin.